

43026

PROF. DR. FR. DRTINA :

O K U L T U R N O M
D O T I C A J U
I P O T R E B A M A
Č E Š K O S L O V A Č K O G A
N A R O D A
I J U G O S L A V I J E.

P R A G 1 9 2 0.

Izdanije Jugoslavenske komisije.

Ovaj rad je predavanje, koje je g. profesor Dr. Drtina održao jugoslovenskim studentima u Pragu kao prvo iz ciklusa predavanja priredjivanih sa strane Jugoslavenske komisije. Predavanje je bilo odštampano u mjesečniku „Jugoslavija“ u Pragu god I-1919 br. 3 i 4.

Dozvolite, da Vas na početku predavanja „Jugoslavenske sekcije Češkoslovačkoga ureda za strance“ u ime svoje, kao i u ime g. ministra škola i narodne prosvjete, srdačno pozdravim i, da Vam kažem nekoliko riječi o kulturnoj i visokoškolskim težnjama Jugoslavije ; dopustite, studenti i studentkinje jugoslavenske, da Vas radosno pozdravim. Budući da ste u tolikom broju došli na češke visoke škole, a to za nas mnogo znači, to sam nakanio pokazati nekoja nastojanja, koja će dovesti k poboljšanju Vaših studija i Vaših doticaja sa češkim društvom i, koja će Vam omogućiti čitavi niz olakšanja i potpora u Vašem akademickom životu, sa strane češkoslovačke republike.

Veselje je naše nad Vašim dolaskom veliko. Osjećamo, kakovim ste nas povjerenjem počastili i hoćemo da se odužimo ljubavlju za ljubav, vjernošću za vjernost i, da Vaš život među nama bude ugodan, ne biste li se u čitavom svom životu sjećali svoga studija u Pragu i mogli u svojoj domovini izvijestiti, da češkoslovački narod iskreno ljubi braću i sestre jugoslavenske

Mi i Vi, pobratimski narodi, počinjemo živjeti novim životom u svojim oslobođenim domovima. Mirovna će se konferencija pariška doskora svršiti. Pripravlja se novi međunarodni i međudržavni red u svijetu, koji će biti izgrađen na

velikim idealima narodnim i sveljudskim. Obistini li se Savez naroda, odstraniti će se sigurno napokon rat i osigurati trajni mir među narodima. Radi se o ustrojenju novoga ljudskoga društva, gdje će biti izbrisane razlike razreda i kasta u duhu pravde i ljubavi, gdje će prestati diferencijacije krvne i konfesijonalne, gdje će svaki čovjek biti ili nagrađen, ili kažnjen prema zaslugama i prema svom radu. Osobito nas, pobratimske narode, već zbližene po rodu i krvi, spojiti će novo doba u moćnu preporođenu cjelinu. Pa, ako se uistinu i ne ostvari odmah koridor geografički među našim državama, danas već postoji koridor duševni, koji nas združuje u bratsku cjelinu. Novi red u svijetu, kojega svi sa radosnom nadom očekujemo, obistiniti će se u ljudskom društvu i biti će sazdan na prirodnom pravu svih ljudi, koji udišu čisti uzduh i slobodno žive, na pravu svakoga pojedinca, koji će uživati posljedice svoga poštenoga rada i neće pasti pod bremenom materijalne i duševne tjeskobe. Taj će red uspijevati i jačati po pravu djeteta i utemeljen na svim aksiomnim glavnim uvjetima ljudske sreće.

S oduševljenjem se svi mi zahvalno danas sjećamo velikoga djela, koje je učinio za jugoslavensku stvar ljubljani naš predsjednik Masaryk, već pred svjetskim ratom. Pokazao je već tada čitavom svijetu, kako su proces veleizdajnika u Zagrebu, Friedjungov bečki i beogradski

Vasićev sačinjavali zajedničku i organsku cjelinu peštanskoga i bečkoga protuslavenskoga intriganstva, tako da su odlučujući krugovi bečki i čitava politička evropska javnost imali biti prevareni i u svojoj obmami silom održani. Masarykova je vječna zasluga, da je to intriganstvo dokazao i doveo do toga, da u politici zavlada stvarnost i pravednost. Slovenci, Srbi i Hrvati priznaju to veliko djelo s iskrenom zahvalnošću, pa kada je bila 22. listopada 1918 proglašena samostalnost Jugoslavije, proslavili su svi jednodušno Masaryka klicanjem.

Nekadanja je austrijska vlada griješno sustavno i namjerice zapostavljala kulturne i školske potrebe Jugoslavije. Plemeniti su domoljubi uzalud tražili, da nastane poboljšanje. U Primorju je 12.000 hrvatske djece bilo bez pučke škole. Još danas ima u Crnoj Gori 90—95% analfabeta, u Bosni i Hercegovini 88%, u Dalmaciji 62·6%, u Istri 53·7%, a u Hrvatskoj i Slavoniji 46·2%. Biti će velikom zadaćom slobodne Jugoslavije ukloniti ove žalosne razmjere. Međutim poboljšanja već nastaju. Čini nam se, da je već do danas broj škola povećan za 1200 novih. Austrija, a osobito Ugarska zabacivali su plemena jugoslavenska sustavno i griješno. To je u nebo vapijući fakat. Ljubljana ima za visoku školu historičkoga prava. Tri je puta već ondje postojalo sveučilište, ali je svaki put bilo opet dokinuto. U Ljubljani je zapravo bio

već god. 1546 jezuitski kolegij sa višim studijima (studia superiora), t. j. sa fakultetima teološkim i pravničkim. Pravnički je fakultet bio ukinut god. 1784, a teološki preseljen u Innsbruck, pa je tako filozofija potpuno nestala.

Drugi put je car Josiv II. god. 1788 otvorio u Ljubljani filozofijski fakultet, koji je za doba francuske vlade (1810—1813) bio raširen na potpunu univerzu sa nastavnim jezicima francuskim, talijanskim i slovenskim. Iza pada Napoleona ostao je u Ljubljani samo filozofski licej i kirurška škola.

O sveučilištu u Ljubljani radilo se i na slavnom saboru kromjeřiškom. Na upit poslanika Ulepića izjavio je grof Stadion u ime vlade, da je ona voljna provesti ravnopravnost sviju naroda na polju školstva i, da je osvjedočena o potrebi i uspješnosti toga, da osnuje visoku školu za jugoslavenske zemlje u Ljubljani. Tada su u Ljubljani zaista i bile utemeljene dvije stolice pravničke, a ujedno su započeta i neka predavanja medicinska. Ali već slijedeće godine za reakcije, koja je nastala, bile su obje stolice prenesene na sveučilište u štajerski Graz, gdje se predavalo slovenski do god. 1856.

Idemo li dalje, otkriti ćemo, da je još pred 50 godina u proračunskom odboru pokrajinskoga sabora bilo predloženo po većini toga sabora, da se utemelji slovenski fakultet na sveučilištu u Ljubljani. Tada se sasvim izuzetno

pokazala osobita izjava pravednosti sa strane njemačke. Barun Abfalter je izjavio, a bilo je to god. 1872, da i on priznaje potrebu utemeljenja slovenačkoga pravničkog fakulteta u Ljubljani, jer je već prije kao državni odvjetnik iz prakse i prilika spoznao, da je sasvim nemoguće, da se potrebni slovenski pravnici izobražavaju bez slovenskoga pravničkoga fakulteta.

Oдношaji su se svakako pogoršali za poznate ustavotvorne vlade. Već je god. 1869 ministar Hassner grubo zabacio utemeljenje slovenačke pravničke akademije. Za Potockoga bila su barem dozvoljena paralelna predavanja na sveučilištu u štajerskom Grazu. Ali financijski odbor ih je tada opet ukinuo. Što više i povoljni votum pokrajinskoga sabora od god. 1872 svršio je po austrijskom načinu potpuno bezuspješno.

Istom god 1898 sašli su Slovenci sa oblačnih visina razmatranja i rezolucija na realno tlo i proglasili su, da nesmiju čekati sveučilište od vlade, nego da treba da zatraže pomoć sviju. Nastale su agitacije i manifestacije, u kojima su sudjelovali najodličniji poslanici, da se pomogne slovenačkim pravima na sveučilištima. Odazvale su se ubrzo korporacije gradskih i kotarskih zastupstva i razaslane su bile sabirnice, upravo kao što je bilo kod čeških nastojanja za drugu univerzu u Brnu. Slovenski

su akademičari revno skrbili za to, da petcije i prošnje nebi više sašle sa dnevnoga reda. Napokon je 10. siječnja 1909 bio slet slovenačkoga studetstva, pa je ono manifestiralo za ljubljansko sveučilište. Ja sam se kao poslanik na carevinskom vijeću nekoliko puta zauzeo za njihove molbe a s poslanikom Hrauskym priredili smo uz učešće jugoslovenskih poslanika manifestaciju u Pardubicam a osobito sam 15. ožujka 1910 istaknuo u svojem govoru u saboru slijedeće: — „Narod slovenački, čijom su znanstvenom i literarnom svojinom Trubar Vega, Kopitar, Dolinec, Miklošić, Murko i drugi, narod, koji je čovječanstvu dao pjesnike vrsti Prešerna, ima pravo, koje se neda omalovažiti, a država ima svetu dužnost, da mu ne uskraćuje potrebne visoke škole.“

Danas se gorljivo radi i uređuje za sada slovenačko odijeljenje na univerzi u Zagrebu, a ima nade, da će već u budućoj školskoj godini biti otvoreno sveučilište, a moguće i tehnika, ili barem tehnički fakultet na univerzi u bijeloj Ljubljani.

Tako će biti ispunjene riječi pjesnika Stritara:

— „Za drugimi Slovenec ne ostani,
građ vedam dvigni v beli se Ljubljani“

Hrvati imaju do sada jedinu univerzu u Zagrebu, koja je bila doduše otvorena istom god. 1874, ali je starijega porijekla, jer je

imala predšasnicu već u ondješnjem jezuitskom kolegiju latinskom, kojega je god 1669 povišio car Leopold I. na akademiju (s učenjem filozofije), a Marija Terezija promijenila u „regia scientiarum academia“ sa dva fakulteta po dva godišta (filozofski i pravnički). Za reforme Exner-Bonitzove bio je u Zagrebu filozofski fakultet spojen sa gimnazijom, a novi nije bio ustrojen. Pravnički je pak fakultet bio raširen na tri, kasnije četiri godišta. Istom je godine 1874 opet k njemu pripojen fakultet filozofski i novi teološki, svaki sa tri godišta. K tome je god 1882 nadošao farmaceutski kurs, a god. 1898 šumarsko učilište (reorganizovana škola iz Kriševaca od god. 1860). Tek ljetos u zimi bila je univerza u Zagrebu potpuno nadopunjena također liječničkim fakultetom. Osnovana je i samostalna tehnika, za koju je pred ratom patriotski župnik Žerjavić poklonio kuću u Zagrebu, koja je već onda vrijedila preko 200.000 kruna. U Zagrebu je bilo god 1913 1011 slušača, ali je za rata (god. 1915) njihov broj spao na 522.

Srbi su imali jedinu univerzu u Beogradu. Nastala je iz predašnjega liceja u Kragujevcu, koji je osnovan god. 1838, i prenesen god. 1841 u Beograd. Prema posljednjem uređenju iz godine 1905 imalo je to sveučilište pravnički, filozofski i tehnički fakultet, a kraj toga i liječnički i bogoslovni, koji ali navodno nijesu

dobro funkcionirali. Srpski akademičari su već prije rata mnogo studirali u inozemstvu, potpomagani od svoje vlade. Osobito ih je bilo po Francuskoj, Njemačkoj i Belgiji. Domaće sveučilište im na svaki način nije dostajalo. Za balkanskoga, a onda i za svjetskoga rata bilo je zapravo srpsko školstvo sasvim uništeno. Informacije, koje mi je poslalo ministarstvo prosvete u Beogradu zvuče nevjerovatno i strašno. Dozvolite, da ih citiram doslovce :

— „Srpsko školstvo god. 1911 uopće nije egzistovalo. Nije se podučavalo u to doba ni na univerzi, ni na srednjim, ni na pučkim školama. Mnoge su zgrade bile uništene ili oštećene, te se moraju ponajprije izgraditi ili popraviti. Za austro-njemačke okupacije bila je zgrada sveučilišta potpuno demolirana, zbirke knjige odvezene, pokućstvo spaljeno ili uništeno. Ostale su gole zidine. (Mora se spomenuti, da je ta univerza imala još u zimskom semestru 1913/14 1250 slušača.) Studenti su većinom izgubili 4 do 5 godina. Mjesto da imaju danas studij svršen, stupili su istom ove godine u svibnju na univerzu. Za ove je studente sada ustanovljeno da imadu dobiti mogućnost, da svrše studij za 5—6 semestara. Danas se podučava sa ogromnim poteškoćama, jer je uređaj sa svim učevnim pomagalima uništen.“

U Beogradu nije, kako je već rečeno bilo posebne tehnike nego samo tehnički fakultet

na universitetu. Srednje škole bile su do sada u Srbiji gimnazije i realke. Jedina klasična gimnazija, osnovana prije rata, bila je zatvorena radi pomanjkanja učenika. Za univerzu je egzistirao „*numerus clausus*“ profesora, koji će ali biti obeskrijepljen. Prije balkanskoga rata bilo je 500 srednjoškolskih učitelja. U ratu ih je poginulo oko 150, tako da će sada biti velika nestašica profesorskih sila. Za rata nije pridošao ni jedan novi profesor. To su razlozi zašto su pitanja o reformi i reorganizaciji školstva u Srbiji u pripravnom i teškom stanju. Trebati će najprije opet uspostaviti ono, što je bilo prije rata. Ministarstvo prosvete mi saopćuje, da će glavni principi buduće školske reforme biti osnovani na misli, da škola odgaja za praktičan život i ne smije da se previše bavi sa teorijom. Reforme treba da odgovaraju duhu novoga vremena. U Srbiji je veliko pomanjkanje stručnih škola. Te sada imaju biti uređene po českom uzoru. Prema posljednjoj vijesti, što je primih, jugoslavenska vlada je odlučila osnovati univerzu u Skoplju, gdje će za prvo vrijeme biti otvoreni samo pravnički i filozofski fakultet.

Kako vidite, školske su prilike u Jugoslaviji do sada veoma neutješne, ali po svemu se ipak opaža na svim stranama čilo gibanje i marni pokreti, koji mnogo obećavaju, a smjeraju na to, da sve bude popravljeno, obnov-

ljeno, nadopunjeno i usavršeno. O tom rade u posebnom odboru kod ministarstva prosvete u Beogradu, koji sastoji od delegata svih zemalja Jugoslavije. Njega potpomaže savjetom profesorsko društvo u Zagrebu. Naprije se radi o tom, da se sve školske uprave i sva uređenja za nastavu na teritoriju Jugoslavije sjedine i unificiraju, pa da se provede osobito srednjoškolska reforma u smislu pojednostavljenja i zaobljenja građe i propisa. Nastoji se oko izgradnje jedinstvenoga nelatinskoga dvogodišnjega temelja, tako da bi razlika među gimnazijama, realnim gimnazijama i realkama počinjala istom u trećem razredu. Do sada obvezatni njemački jezik ima na srednjim školama biti zamijenjen francuskim, koji će postati glavnim tuđim živim jezikom na srednjim školama. Česki, poljski i engleski biti će uvedeni kao neobligatni predmeti. Pučka nastava je do sada mnogo i grozno trpjela bijedom učiteljstva, pa je skrajnje vrijeme, da se i u tom pogledu nađe zadovoljavajuće svrsi shodno poboljšanje. Važno je pitanje i mora se jedinstveno i odlučno riješiti ono, koje se tiče organizacije stručnoga školstva, pa se tu pomišlja na to, da Sarajevo dobije visoku rudarsku i šumarsku školu, a Beograd visoku školu za kulturu tla. Trgovačke najviše škole imaju biti uređene u Zagrebu i Beogradu. Pripravni rad za sve to iziskivati će naravski mnogo vremena.

Naravno je, da, kraj takovih prilika, mnogi jugoslavenski akademski omladinci dolaze u Prag i nastavljaju ovdje svoje nauke. Na našim visokim školama ima već preko tisuću Jugoslavena, a od toga je $\frac{1}{3}$ medicinara a $\frac{1}{3}$ tehničara. Ostali su na filozofskom i pravničkom fakultetu i na trgovačkoj akademiji. Republika se brine, da ih nastani. U tu svrhu pripravlja se Klementinum, sagrađiti će se barake za stanovanje na Letni, a valjda će se za to preudeliti i kemički zavod njemačke tehnike. U Pragu se diže i Masarikov kolej. Pomišlja se na poduzimanje daljnjih koraka u tom pogledu, čim se isprazne nekoje zgrade u Pragu.

Djaštvo ima svoja udruženja i društva razvija živahni društveni život, ima svoju akademsku menzu u Stepanskoj ulici i traži prijateljske doticaje sa češkoslovačkim društvom.

To su sve početni pokusi. Moramo da o tome nastojimo u mnogo većem opsegu. Ministarstvo škola i narodne prosvjete radi na projektu „Jugoslavenskoga doma“, koji bi bio središtem Jugoslavena, koji studiraju u Pragu. Brigom češkoslovačke republike osnovala bi se zgrada, koja bi se izgradila potporom, savjetom i financijalnom pomoći i jugoslavenske države, a bila bi središtem svih školskih i kulturnih nastojanja i svjedočila bi kulturnu uzajamnost obiju država. Financijalno osiguranje oga doma po obim državama omogućilo bi,

da se uzajamnost češkoslovačko-jugoslavenska poveća i ucijepi.

Brigom ministarstva podigao bi se zaista u dogledno doba u Pragu „Akademski dom“ jugoslavenskoga đastva, koji bi s početka bio u tijesnoj svezi s akademski domom češkoslovačskim, a nekoja uređenja imao bi čak i zajednička.

Kod samoga studija pružene su već jugoslavenskom studentstvu mnoge naučne olakšice. Nastojati ćemo, da im pružimo još i više njih, prema mogućnosti, koja nam je dana. Osobito, ćemo se brinuti i nastojati oko toga, da jugoslavenski studenti, koji su ratom bili oštećeni i u svom studiju zadržani, sudjeluju kod nekih svrsi shodnih olakšica, a upriličiti ćemo i razne tečajeve, da im se studij skрати i olakša.

Uredbu akademskoga doma za češkoslovačko-jugoslavensko đastvo ne smije se dalje odgađati. Za sadanjih prilika se još na gradnju ne može misliti, ali dosađanje zgrade u Spalenoj ulici svakako ni izdaleka ne dostaju. U nedjelju se naše studenstvo sprema, da manifestira za svoje zahtjeve. Držim, da je nužno u najskorije vrijeme predati Strakovu akademiju u đačke svrhe, za koje je češkoslovačka republika, to moramo priznati, do sada vrlo malo učinila. Te se zgrade odmah iza prevrata odreklo, u tome kompetentno, ministarstvo škola i narodne prosvjete iz svetih obzira na statut Stra-

kove zaklade i izrazito đačko određenje ove zgrade. Danas je sigurno, da će se cijela institucija Strakove akademije predati svojoj, po plemenitom osnovatelju određenoj, svrsi da će se vratiti časti svoje zakladne listine i biti demokratizovana. Biti će valjda zgodno, da se vratimo izvornom sistem podijeljivanja stipendija, a da ukinemo internat. Tim će se zgrada isprazniti, pa može u kratko vrijeme postati pravim, vrlo zgodno uređenim akademskim domom češkoslovačkog-jugoslavenskoga studentstva. Svojim će čitavim unutarnjim uređenjem, uređajem kuhinje i lijepim perivojem odgovarati toj svrsi, a poimence akademskoj menzi. Biti će moguće u njoj otvoriti knjižnicu i akademsku čitaonicu, te naći zgodne prostorije za liječničku pomoć („Svépomoc“). Blizina budućih naših visokoškolskih zgrada pogodovati će veoma toj stvari. Držim, da je nužno, da se zgrada već prije početka nove školske godine preda toj svrsi, čim uspije da se pronađe dobro i zgodno mjesto, da se preseli ministarstvo prehrane i dio ministarstva narodne obrane.

Našemu đaštvu, cijeloj akademskoj zajednici, ukazuje se ta stvar kao „unum necessarium“. Nadalje će biti nužno, da se brigom rektora visokih škola stvori komisija i kancelaria za stanove, koja bi za vremena pripremila uvijek popis stanova za jugoslavensko đaštvo u našim če kim obiteljima, da im se pruži zgodna pri-

lika da se upoznaju s češkim obiteljskim životom i dođu u doticaj s onima, koji žele da im postanu pravim prijateljima. Nisam za specijalne internate. U najboljem slučaju bih pristao na osnivanje moderno uređenih pensionata obiteljskoga oblika, po uzoru engleskih „boardinghousea“. Toj stvari treba posvetiti osobitu pažnju. Jugoslavenski bi zavod osim toga iz svojih sredstava podijeljivao i stipendije siromašnim akademikačarima. Uz ove institucije napredovati će dakako i „Ured za strance“ u svom zaslužnom djelovanju proširenjem djelokruga, a s pomoću uzorne svoje „Jugoslavenske sekcije“. Uz predavanja, koja već danas obdržavamo, a tiču se važnih informacija za Čehe o Jugoslaviji, kani doskora, a osobito u slijedećem semestru taj ured učiniti priprave, da se provede čitav niz ekskurzija u znamenite praške zavode, pod vodstvom i tumačenjem stručnjaka. Tako u Zemaljski muzej i u ostale praške muzeje, u Modernu galeriju, Galeriju slika u Rudolfinumu, a brigom „Staropražského klubu“ i na povjesna mjesta i u zgrade našega staroslavna Praga.

Olakšati će se i pojeftiniti posjet jugoslavenskoga đaštva u našim prvim kazalištima. O tome se već sada brine naš odsječni šef g. Kvapil, a gospodin koncipista kod ministarstva škola i narodne prosvjete Pečirka obećao je dobrinuti se za program daljnjih ekskurzija u

umjetničke zbirke u mjesecu lipnju. Gospodin ministarski tajnik Dr. Branberger preuzeo je na se, da poduzme sve nužno u korist jugoslavenskih akademičara kod uprava glazbenih poduzeća.

U praškom „Sokolu“ već vježba oko 300 jugoslavenskih đaka. Nastojati ćemo, da i u tom budu što bolji doticaji među jugoslavenskim i češkoslovačkim vježbačima. Za studente poljudjeljske struke na tehnicu postarati će se udruženje češkoslovačkih agrarnih akademičara o programu korisnih im predavanja i ekškurzija.

Velika je zadaća briga za raširivanje i dublje upoznavanje jezika, češkoga za Jugoslavena, a jugoslavenskoga za Čehoslovake. Već sam rekao, da će češki biti uveden na jugoslavenske škole kao neobligatan predmet. Nešto slično moramo i kod nas urediti za jugoslavenski jezik. Na nekim se češkoslovačkim školama već uvodi srpskohrvatski jezik. Spominjem samo sjajni uspeh kurzeva profesora Kadleca na trgovačkoj akademiji i na višoj obrtnoj školi. Raditi ćemo o tom, da srpskohrvatski postane obvezatnim predmetom u višim razredima na srednjim i stručnim školama, barem sa obukom od dva sata na tjedan. Bez velikih zapreka bilo bi moguće pravom metodom u manjim krugovima, uz pomoć jugoslavenskih asistenata, diferencijalnim riječnikom, mnogim čitanjem i neprestanim razgovaranjem postići to, da češkoslovačka inte-

ligencija ovlada srpskohrvatskim jezikom takô, da će razumjeti pisane i tiskane riječi, a s druge strane, da Jugoslaveni potpuno razumiju pisano i tiskano češko, tako da bi Jugoslaven potpuno razumio češkoslovačkog studenta, a ovaj opet Jugoslavena u materinskim jezicima. Već sada pripravlja „Klub modernih filologa“ zgodne osnove i upriličuje brojno posjećivane kurzeve.

Kod revizije školskih knjiga, koja se sada sprema za naučne i pomoćne knjige, a osobito kod pisanja novih knjiga biti će velika pažnja posvećena tome, da se objelodane članci, koji se bave kulturnim, gospodarskim i trgovačkim prilikama Jugoslavena, da se prikaže cijeli jugoslavenski život u svojoj šarolikosti i osebi-nama našoj mladeži, koja uči, te se tako u njoj probudi razumijevanje i ljubav za Jugoslaviju. Mnogi jugoslavenski đaci ostaju i preko praznika kod nas. Svakako im treba upriličiti prazničke ljetne kurzeve na sveučilištu, po uzoru američkih „Chautauqui“, da im pruže dalju priliku za upoznavanje češkoslovačkoga života i literature.

Daljnjom će zadaćom biti i zamjena visokoškolskih profesora, tako da će češkoslovački profesori predavati u Zagrebu, Ljubljani i Beogradu, a osobito vrsni učenjaci jugoslavenski, da će opet k nama doći predavati u svom jeziku. Pripominjem, kolikim se uspjehom mogla pohvaliti ta izmjena profesora između Amerike

i Njemačke. To će biti to više moguće međ narodima po jeziku tako srodnima kao što su češki i jugoslavenski.

Nadalje je nužno usavršiti doticaje knjižara češkoslovačkih i jugoslavenskih. Naši časopisi moraju posvetiti također veliku pažnju jugoslavenskoj književnosti, a tako isto i dnevnici i sve književne i znanstvene revije. Prije rata imali su „Pedagogické Rozhledy“ stalan, sustavno uređivani pregled jugoslavenske znanosti i književnosti te poglavito školstva i pedagogije. To će sada biti obnovljeno i usavršeno. Poslije praznika biti će također moguće urediti turistička konačišta. Tu nam zaista pruža ruku pomoćnicu naš „Savez za strance“ i „Klub češkoslovačkih turista“. Trebalo bi, da i u školskoj godini ove institucije upriličuju izlete jugoslavenskoga društva na povjesna mjesta i u gradove českoslovačke republike. I tu će sklonost i mar ministarstva željeznica i pripomoć gradskih zastupstava poći u susret tim plemenitim nastojanjima i mnogo dobra učiniti.

Slati ćemo u Jugoslaviju naše filmove i diapozitive, da se bolje raširi poznavanje naših prilika, a onda ćemo svakako isto željeti i primati od Jugoslavije. Na praškom sveučilištu već sada proširuju stolice i seminare za jugoslavenske jezike i književnost. O novijoj će literaturi slavenski učenjaci predavati u svome jeziku. U Pragu ćemo izgra-

diti uistinu kao neko središte slaven-ske filologije. U tom će se smjeru re-formirati čitavo stručno školstvo, te će se u njemu obazirati osobito na potrebe i prilike Jugoslavije. Poljodjelskim ćemo školama (škola-ma za kulturu tla) preporučiti da upriliče kurzeve u praznicima, a osobito zimske kurzeve, gdje bi jugoslavenski težaci putovali i studirali, kao što su u svoje vrijeme češki agrikultureri potražili izobrazbu na izvrsnim danskim poljodjelskim školama.

Veliko će značenje u istinu imati kazališta, umjetničke izložbe i izmjenična gostovanja vrsnih umjetnika obiju naroda. Biti će nužno da prvi muževi jednoga naroda u bratskom narodu drže predavanja o osnovnim gospodarskim socijalnim i moralnim prilikama slavenstva. Na samom će se Balkanu morati sagraditi znanstveni zavod za proučavanje Balkana u drugom smjeru, nego je to bilo za stare Austrije. Mogao bi biti nadovezan na onu instituciju, koja već u Sarajevu postoji.

A sada dozvolite, dragi jugoslavenski drugov i drugarice u akademskom životu, da prozborim nekoliko riječi i Vašim srcima. Akademski ste građami i građanke. Dolazite k bratskom narodu, koji Vas prima raširenih ruku i želi da Vam u Vašem studiju i životu pruži sve najbolje. Hoće da Vas jednako oboruža za Vaš

vlastiti znanstveni stvaralački rad, kao i za praktično djelovanje. Akademski je studij uzvišeno doba za mladoga čovjeka. U njem se osjeća veselje nad radom i naučnim nastojanjem. To krasno doba u životu čini prelaz među dobom, gdje se mladež odgaja za znanost vlastitim učenjem, i dobom, gde muž i žena, naučno izobraženi u potpunosti snazi i jačini znanstvenog života, počinju sami ispitivati i raširivati područje spoznaje, te pridonašaju svojim radom znanstvenom i kulturnom napretku. To je ta znanost, koja, sa svim svojim uzvišenim zadaćama, ima da stvori atmosferu koja će akademske učitelje i studente spojiti u jedan jedinstveni zbor: *corpus academicum*. Znanstveni rad i život ima da postane dijelom Vaše naravi, sa znanstvenoga gledišta treba da gledate na sav život i njegove bezbrojne probleme. Treba da na sve gledate samostalno, a ipak ne osamljeno. Treba da sve promatrate sa znanstvenoga stanovišta. S obzirom na općenitost i jedinstvenost spoznaje morate da se priučite, u svakom načinu mišljenja i studija, biti svjesnima temeljnoga zakona znanost i upravo si tim usvajati sposobnost, da možete istraživati, pronalaziti, tumačiti i postepeno sve u sebi izgrađivati. Mi, akademski učitelji, sačinjavamo s Vama akademsku cjelinu *universitatem magistrorum et scholarium* ili *universitatem docentium et*

discentium (društvo onih, koji odgajaju, i onih, koji uče). Moramo biti međusobni suradnici ili, kako se historički kaže suborci (commilitones), zajednički spojeni u uzvišenoj zadaći, da svjesnim uzajamnim radom raširujemo carstvo pravde i svjetla, a ograđujemo carstvo neznanja, zabluda i tame.

Tome načinu studija imati će biti prilagođen akademski život visokoškolskoga studenta i studentkinje. Oboje imadu već srednje škole nadahnuti modernim životnim idealom, koji se zove ljubav k ovom životu, i osvjedočeni, da život ljudski može biti dostojno ispunjen samo ljubavlju prema bližnjemu i profinjen humanitetom. Student i studentkinja moraju s oduševljenjem biti savršeni pobornici toga novoga sunčanoga krasnoga nazora životnoga, koji vjeruje u napredak i razvoj. Već je Condorcet krasno napisao, da je potrebno, da žena bude naobražena, jer oba spola imadu jednako pravo na naobrazbu. Sad je visokoškolski studij otvoren i djevojkama pa se tako zajedničkom kulturnom snagom moramo u međusobnom radu čitavoga mladoga ljudskoga pokoljenja potpomagati. I odnošaj slušača muških i ženskih mora biti zagrijan i proniknut idejom oplemenjenoga čovječanstva i višega morala.

Veselite se dakle za života mladosti, zdravlju, krasoti, raskoši, a kraj svega toga držite se antiknoga ideala umjerenosti (σωφροσύνη) te u toj

razmjernoj mjeri spojite lijepo sa dobrim u plemenitu potpunost, u haŕmoničku cjelinu čovjeka nove ere, koji je najprije čovjek, a onda tek muškarac ili žena.

Maeterlinck je vrlo dobro kazao : — „Ne zaboravimo nikada, imamo li bilo koje zvanje na zemlji, bilo koji cilj svojih težnja i nada, proživljavamo li bilo kakove posljedice svojih radosti i boli, rada i bojeva, raskoš i nevolja, ne zaboravimo nikada bezobirno poticati život. To je jedino sigurno, to je jedina čvrsta točka naše moralke. Ne znamo, zašto nam je život dan, ali nam se čini jasnim, da nipošto nije zato, da ga slabimo, potlačujemo, uništavamo i zatiremo, nego naprotiv, da ga jačamo, gojimo, uzdižemo i ukrašujemo.“ — A to poznavanje životnih uvjeta, to nastojanje za boljom uredbom životnih prilika, ima svom silom pro-
necati mladež, osobito onu malih naroda, gdje svaki pojedinac predstavlja dio dragocjene narodne sile. Češkoslovački student ne može tragati za idealom kakove nadčovječnosti, nego mora potpomagati slabima u ljudskom društvu i u službi filantropije ljubavi k bližnjemu i humanosti mora tražiti životno blago, pravu sreću. Ispravna izmjena rada i odmora, otvrđivanje tijela sportom, igr i tjelovježba, život bez alkohola, koji je zatornikom ljudske snage, viša i čišća čudorednost, plemenito, lijepo i idealno naziranje o odnošaju

obiju spolova, koje vidi u ženi dušu, a ne Rousseauovsko biće, koje egzistuje samo zato da se muškarcu svidi, cijenjenje te žene i čuvanje tijela od svake nečistoće, biti bezprikorno čist sve do časa, kad mladi muž može stupiti u brak iz svete ljubavi, te obiteljskim životom postati jednoć dionikom besmrtnosti, vječnosti, život svoj učiniti radosnim, plemenitim i krasnim — Jo neka budu ideali slavenske omladine!

A sada Vas molim, mladeži slavenska, ljubite život i mladost, ljubite istinu, budite sposobni za nju se boriti protiv laži i neistini, prisvojite si ljubav k radu i odvažnost, koja se ne boji posla ni žrtava! Dajte, položimo složno ruku na posao, ispunimo uzvišenu zadaću akademskoga studija, stvorimo sjedinjenje učiteljstva i đaštva, te se spojimo svi u složnom radu, koji će biti posvećen zajedničkom dobru i boljoj budućnosti Slavenstva!

